

LIBERTATEA ȘI AUTONOMIA (NU) MAI EXISTĂ ÎN LUMEA ARTEI

Autor: Andreea Tănăsie | 4 noiembrie 2022

“If commodities became cultural, what space is left for art?” (Stallabrass 2004, p. 51)

În raportarea oamenilor la arta contemporană se distinge un tip de pesimism cultural care modifică însăși asocierea tradițională a artei cu noutatea și deosebitul. Experimentul artistic contemporan pare a-și transcende propriile limitări normative și a intra într-un spațiu idealizat al libertății, unde necunoscutul domină nevoile imediate ale simțirii. Această zonă a necunoscutului atrage și îndepărtează în același timp, căci invită la o utilizare inconfortabilă a atenției, în neconcordanță atât cu nevoia de contemplare a artei vechi, cât și cu ritmul rapid al secolului nostru. Aceste tensiuni se întrevăd în elementele de ordin politic și social care se regăsesc în manifestările artei contemporane. Dar mai există o relație de subordonare, pe care o explorează Julian Stallabrass în cartea sa - între neoliberalism și efectele sale asupra mesajului artei contemporane, relație care va face și subiectul acestei recenzii.

Julian Stallabrass este o figură controversată a lumii artistice, confortabil în poziția sa de critic neîngăduitor al întrepătrunderii economiei și politicii cu presupusa independență și răzvrătire a artei contemporane. Stallabrass este tipul autorului care trebuie citit cunoscându-i înclinațiile ideologice și faptul că apelează la marxism ca primă bază teoretică în înțelegerea dezvoltării artei contemporane în particular și a societății, în general. Atrag atenția asupra acestui aspect deoarece cartea *Contemporary Art. A Very Short Introduction* este mai degrabă o critică marxistă a artei contemporane decât o introducere în subiect, după cum pare a sugera titlul. Astfel, cartea este mai curând o lectură pentru cunoscătorii istoriei artei și ai procesului de intrare a culturii într-un spațiu global, decât pentru cei novice în domeniu. Având un limbaj direct, însoțit de senzația că autorul își construiește argumentele în stil manifest, cartea este totuși o critică de luat în seama a relației închise „artă - politică - capital - globalizare”.

În cartea sa, autorul își propune să destructureze idealismul artistic, care susține posibilitatea unui spațiu al libertății totale, al lipsei de constrângeri. Doresc să evidențiez două paragrafe care înglobează, pe de-o parte, această iluzie a libertății și, pe de alta, modul de referință al lui Stallabrass la economia de tip capitalist - elemente care ghidează întreaga carte:

„Arta contemporană pare să existe într-o zonă a libertății, în afara caracterului banal și funcțional al vieții cotidiene, a regulilor și convențiilor acesteia. În această zonă, alături de contemplația liniștită și de jocul intelectual, înfloresc un amestec ciudat de noutăți carnavalesce, de transgresiuni barbare ale moralei și de încălcări ale sistemelor de credință.”

(2004, p. 1)

Și:

„Economia funcționează în mod strict și instrumental conform unor convenții de fier, impuse în mod inegal națiunilor de către marile organisme economice transnaționale; stabilește ierarhii ale bogăției și puterii, impune majorității locuitorilor lumii o viață profesională reglementată și programată, consolându-i în același timp cu viziunile unor vieți cinematografice care au un sens prin spiritul de aventură și o narațiune coerentă (în care eroii devin liberi tocmai prin încălcarea regulilor) și cu cântece de revoltă sau de dragoste.”

(2004, p. 2)

Urmărind argumentul autorului, tipul de limbaj utilizat și convenția socială privind autonomia artei (și a artistului), înțelegem antiteza simplificatoare dintre libertatea pieței și libertatea artei. Conform acestuia, se creează un sistem în care arta devine un simplu produs al economiei, instrumentalizată pentru consolidarea diferențelor financiare globale și hegemoniei culturale ale anumitor actori, în particular Statele Unite. De asemenea, autorul atrage atenția asupra privatizării scenei artistice prin implicarea directă a corporațiilor (prin finanțare) în muzeografie și curatoria expozițiilor. Critica este, astfel, adusă părerii generale că „operele de artă sunt produse întâmplătoare, realizate, achiziționate și expuse, simple vehicule de transmitere a ideilor și emoțiilor” (2004, p. 6) - deci fără influențe externe asupra capacității lor de transfer de conținut sensibil.

Pe măsură ce comoditățile au devenit elemente culturale, arta a devenit la rândul ei un element lipsit de dimensiunea ideatică, deci transcendentă, devenind *încă* un element al activității economice de tip capitalist. Pentru a explica mai bine această poziție, autorul aduce în discuție infiltrarea elementului artistic în publicitate - artiștii contemporani putând fi atât atracție muzeală, cât și simbol al materialismului publicitar. Există, totuși,

sectoare între care se creează o atracție mutuală, dar care nu indică contopirea, precum arta și lumea modei, iar trendul general este ca arta contemporană să se diferențieze de cultura de masă fără a se dezice de elementul intertextualității postmoderniste.

Idealul artei contemporane de a crea un cadru intermediar, care să susțină atât spațiul transnațional, cât și tradițiile culturale locale pare a fi, urmărindu-l pe Stallabrass, un ideal eșuat. Interesele private și publice, aliate ale sistemului neoliberal și conectate cu virtuțile multiculturalismului, creează o cosmopolitizare a artei care produce, în fapt, uniformizarea și golirea de conținut. Cu toate acestea, autorul pare a tânji exact după acel ideal, examinându-l ca un narator obiectiv, dar fără a se dezice de existența și, deci, posibilitatea lui. Problema este că, adoptând această perspectivă, însăși capacitatea creatoare a artistului individual este pusă sub semnul întrebării – artistul devine numai o sumă a politicii și economiei, un rezultat al materialismului de tip raționalist, fără posibilitate de exprimare autentică.

Așadar, în analiza sa despre despre legăturile dintre valorile neoliberalismului economic și arta contemporană, Stallabrass critică idealul care presupune intrarea mesajului artistic în zona sensibilului, argumentând că acesta este un simplu instrument al intereselor private și al pieței libere. Descătușată de povara istoriei și totuși creație a condițiilor impuse de ea, scena artei contemporane este plină de paradoxuri – aceasta este acronică în aceeași măsură în care este temporală, definită de diversitate și, în același timp, supusă uniformizării. Artă devine, astfel, nu o expresie neîntinată a sinelui artistului, ci un produs creat cu reacția publicului în minte, comercializat pentru îngrijirea rănilor sociale și pentru asigurarea necesarei iluzii a libertății. Cea mai de succes artă contemporană pare a fi cea care reușește să intre în jocul economiei de tip capitalist, în doborârea frontierelor, dar și în menținerea diversității locale.

Astfel, *Contemporary Art. A Very Short Introduction* este o lectură interesantă, dar incompletă. Julian Stallabrass este o figură distinctă în critica artei contemporane și trebuie înțeles ca atare – cititorii lui nu trebuie să se lase descurajați de scrierile sale. Eu însămi admiratoare a artei contemporane, găsesc cartea limitativă în abordare, dar utilă în dezvoltarea unei perspective holistice asupra scenei culturale în general.

Imagine: Unsplash